

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

IV BIND. 1872—3.

UDGIVET
AF
DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT HOS OLUF OLUFSEN.

Nørretranders Sogn.

Meddeelt af S. Rebstrup.

En halv Fjerdingsvei Øst for Aalborg ligger Nørretranders Sogn. Det støder mod Nordvest og Nord til Liimfjorden, mod Øst til Romdrup Aa, med Syd til S. Tranders Sogn og mod Vest til Aalborg Eiendomme. Dets Størrelse er $396\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn med en Folkemængde af c. 1300 Mennesker i 64 Gaarde, 127 Huse og 273 Familier. Den største Deel af Markerne ere Muldjorder med Kalk-Underlag, den saakaldte „Bleeg“; en mindre Deel er sandmuldede, og den mindste Deel egentlig lette Jorder. I de betydelige Kjærjorder langs med Fjorden, der tilhøre Rørdal, Østersundby og Østeruttrup, er Underlaget Leer og Mergel, samt Kalk og kun pletviis sandblandet. Den østre Side med Aaen fra Fjorden er af samme Beskaffenhed, men forandres mod Syd til Tørvejord, hvormed kun N. Tranders By og dens Udflyttere ere tilstækkeligt forsynede. — De oprindelige Marker ere temmelig høie og danne Holme med udenom liggende Flader og indskærende Lavninger og Dale. Navnet Tranders er maaskee en Forvanskning af Tranter¹⁾,

¹⁾ Trant betegner i Almuesproget deels Holme i Terrainet, deels enkelte, spredte Steder: ude paa Tranten, eller han boer paa Tranten. Man siger ogsaa: han er paa trant eller traant, naar han søger paa udenoms Steder, med Haab om at finde.

der betyder Holme eller enkelte, spredte Steder. Enkelte Steder, som Vest om Sohngaardsholm og Bakkegaarden osv., og Øst om Østeruttrup ere Markkysterne, om man saa maa kalde dem, meget bratte og vise tydeligt, at de have været Strande. Mærkeligt er det, at der ikke findes et eneste Vandløb eller naturligt aabent Væld paa Sognets Grund; kun i Skjællet mellem Sohngaardsholms og Aalborgs Eien-domme i Bakkens Fod udspringer Blegkilde, der forsyner Aalborg med Vand; men desuagtet er der kun paa Høiderne enkelte dybe Brønde, hvor der kan være c. 50 Alen til Bundvældet, medens den største Deel kun ere fra 5 til 20 Alen dybe.

Markjorderne dyrkes med Rug, Byg, mest toradet, Havre og Kartofler, enkeltviis Ærter, Hvede, Raps, Kaalrabi, Kunkelroe og Gulerødder. Kjørjorderne dyrkes med samme Vaarsædarter, og enkeltviis Vikker og Blandingssæd. Paa Markerne brækkes til Rug og i Kjærene til Byg. Mergel og konstig Gjødning anvendes kun enkeltviis. Flere Slags Kløver, Timothei, Reigræs og Fløielsgræs dyrkes til Græsning og Hø. Havedyrkning og Træplantning staae meget tilbage.

Paa Sognets Grund findes der et ikke ringe Antal større og mindre Gravhøie, nemlig 77, hvoraf 3 paa Lavlandet mod Fjorden og tæt indenfor Sognets sydvestlige Grændse en Samling af 5, der have Navn af „Femhøie“. Af Høiene ere 2 Langdysser, hvoraf en har Navn af Kæmpegraven; de øvrige have alle Rundformen. Det ikke lidet Antal Høie vidner om tidlig og talrig Beboelse og synes at hidrøre fra Steenalderen.

I Siden af en Høi, Vest for Ø. Sundhy, var i sin Tid et lidet Væld, der havde Navn af „St. Hans Kilde“ og var et yndet Samlingssted for Spadserende fra Aalborg og Omegnen St. Hans Aften. En Mirakkeldoctor i Ø. S. benyttede Folks Godtroenhed til ved Vandets Kraft at udføre Mirakelcure i forskjellige Retninger, hvorved han forskaffede sig ikke ringe Fordeel; der var endog her anbragt en Blok, hvori af de Besøgende henlagdes milde Gaver, hvoraf Sognets Fattigkasse erholdt aarlig ofte nogle Dalere, hvorom Communens Fattigprotocol endnu fra Stiftsprovst Schjerups Tid bærer Vidnesbyrd. Sagnet tilføier rigtignok, at Brøndforstanderen (Mirakkeldoctoren) Eftermiddagen før St. Hans Aften bar Hullet fuldt af Vand.

Nørre-Tranders Kirke.

(Af Lieutenant, Architect F. Uldall.)

Nørre-Tranders Kirke er meget høitliggende og tjener som Sømærke ved Seiladsen paa Liimfjorden. Allerede dens Ydre er paaældende, idet Længden er uforholdsmæssig stor imod Bredden, og ved en nøiere Betragtning viser den forskjellige eiendommelige Forhold, der vel kunne være en Beskrivelse værd. Kirken hører nemlig til en særlig, lille og mærkelig Gruppe¹⁾ af de jyske Qvadersteenskirker, der foruden de sædvanlig forekommende Partier, Langhuus og Chor, desuden ved førstnævntes vestl. Ende have en særskilt, ofte rigt udsmykket, Forhalle, der i Reglen er samtidig med den øvrige Kirkebygning, og gennem hvilken man i sin Tid kom ind i denne. Sådanne Forhaller have altsaa været benyttede paa lignende Maade som de langt senere Vaabenhuse, men medens disse sædvanlig uden al arkitektonisk Harmoni blot støde op mod den gamle Kirkes Muur, dannede hine et Hele med selve Kirkebygningen og vare ved deres Anordning og Udsmykning beregnede paa strax at vække en alvorfuld Stemning hos den Indtrædende.

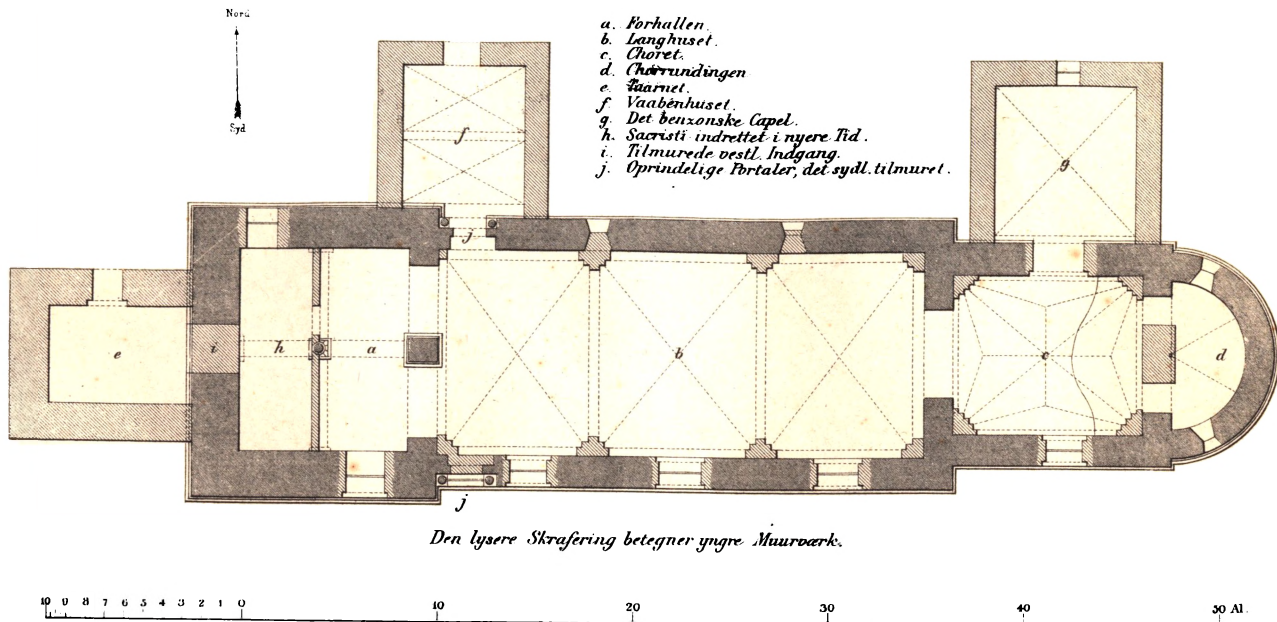
Ydersiden af den oprindelige Kirkes Mure er her som ved de fleste af vore andre jyske Landsbykirker opført af tilhugne Granitqvadre, medens Indersiden er af raa Granit og Rummet mellem disse tvende Dele udfyldt med mindre Steen lagte i Kalk. Kirkens ældste Dele ere Langhuset, Choret og Chorrundingen (Absis). Det er, skjøndt vel sandsynligt, dog tvivlsomt, om Forhallen i dette Tilfælde er oprindelig; er den imidlertid ikke samtidig med den øvrige Kirke, maa den være tilbygget allerede i meget tidlig Tid, hvilket dens romanske Stiil, som den har tildelles med den øv-

¹⁾ Til den nævnte Gruppe høre, blandt andre, følgende Kirker: Beistrup i Øster-Han-Herred, hvis Forhalle har mest Lighed med Nørre-tranders, Bjerring i Middelsum Herred, Hvilsom i Rinds Herred, Hee i Hind Herred, Glenstrup i Nørhald Herred og Hem i Onsild Herred, af hvilke dog den sidstnævnte har tabt meget af sin oprindelige Character ved Ombygning. Ved endeel andre Kirker her i Jylland finder man svagere Spor af oprindelige Forhaller, og saafremt der bliver levnet Meddelelsen Tid dertil, kunde han ønske engang at gjøre den hele mærkelige Gruppe Kirker til Gjenstand for en særskilt udførligere Afhandling andetsteds.

rige Bygning, noksom udviser. Efter Stilen at dømme synes Kirken at være bygget i det 12te Aarhundrede. De langt yngre Tilbygninger, som væsentlig ere opførte af Muursteen, ere Taarnet mod Vest, der er bygget foran Forhallen, Vaabenhuset ved Langhusets Nordside og et Capel for Ejerne af Sohngaardsholm ved samme Side af Choret. Tænke vi os samtlige Tilbygninger borte, og staae vi vest for Forhallen, komme vi gennem en lille, firkantet og ganske simpel, senere tilmuret. Dør ind i denne og befinde os da i et $8\frac{1}{2}$ Al. langt og $10\frac{1}{2}$ Al. bredt firkantet Rum, i hvis Midte staaer en fortrinlig tilhugget $4\frac{1}{2}$ Al. høi Granit søile, der tjener som Støttepunkt for de 4 Rundbuer, som atter bære Forhallens 4 Kuppelhvælvinger, der have en Høide af 8 Al. over Gulvet. Mod Øst aabne et Par brede Qvadersteensbuer sig ind imod Langhuset og danne Adgangen til dette. Disse hvile i Midten paa en svær, firkantet Pille og støtte sig mod mindre Piller ved Ydermurene. Langhuset har en indv. Længde af 25 Al. og en Brede af $10\frac{1}{2}$ Al., og umiddelbart ved sammes vestl. Ende findes paa den nordl. og sydl. Façade de oprindelige, smukt dannede og karakteristiske Portaler¹⁾, hvoraf det nordl. endnu benyttes, medens det sydl. er tilmuret. Vi maa tænke os Langhuset med et fladt Bjælkeloft og med tvende smaa rundbuede Vinduer, hvoraf de mod Nord endnu sees tilmurede, paa hver Side, og vi ville forstaae, at det kun var et meget sparsomt Lys, der fandtes i det ret betydelige Rum, som indesluttedes af de tykke Mure. Forhallen synes at have faaet sit Lys gennem 1 eller et Par lignende Vinduer; men Sporene heraf ere ganske udslettede. Fra Langhuset træde vi ind i Choret gennem Chorbuuen, der endnu har bevaret sin oprindelige Charakter, og som bæres af profilerede Gesimssteen. Choret, hvis indv. Længde er $9\frac{1}{2}$ Al., og Br. 8 Al., har oprindeligt ogsaa havt fladt Bjælkeloft og formodentlig paa hver Side 1 lille Vin-

¹⁾ Disse have paa hver Side een Søile, hvis Capitæl er prydet med romansk Løvværk. Paa Capitælerne af det nordl. Portal findes desuden omkring Løvværket udhugget en Perlerad, hvilket er et i de jyske Granitkirker temmelig sjelden forekommende Motiv. Tympanum (den halvrunde Overligger) af det sydl. Portal er forsynet med et Kors, medens den tilsvarende nordl. er glat. Sidstnævnte er overkalket og burde renses.

PLAN AF NØRRE TRANDERS KIRKE VED AALBORG.

due, hvis Spor nu ere ganske forsvundne. Mod Øst slutter Absis sig til Choret. Dens Plan er næsten Halvcirkel, idet den indv. Længde fra Øst til Vest er $3\frac{1}{2}$ Al. og Bredden fra Nord til Syd $7\frac{1}{2}$ Al. I dette Parti af Kirken havde Høialteret sin Plads, hvilket sikkert har staaet i et langt mere passende Forhold til Omgivelserne end den nuværende store Altertavle fra Renaissancetiden, og som oprindelig fik sit Lys fra 2 (eller vel rettere 3) smaa Vinduer i Chorrundingsens Muur. Absis er vel nu som forhen dækket af en Halvkuppelhvælving; men denne sees let ikke at være den oprindelige. For at faae et nogenlunde fuldstændigt Billede af den gamle Kirke, maa vi bemærke, at Forhallen ogsaa udvendig viser sig som et særligt fremtrædende Parti af Kirken, idet dens Ydermure paa begge Sider springe c. 15" frem foran Langhusets Mure, medens deres Høide dog ikke er større end sidstnævntes, og Høiden af Forhallens Tag som Følge deraf kun lidet større end Langhusets, idet Tagvinklerne ere de samme. Det er imidlertid ikke alene herved, at Forhallen udmærker sig; thi medens Langhuus og Chor kun have et enkelt Sokkelskifte med Skraakant, prydes den og Chorrundingen af en Dobbeltsokke, hvis øverste Skifte er forsynet med Profil, dog paa forskjellig Maade. Høist paafaldende er den meget betydelige Tykkelse af Forhallens Mure i Forhold til Kirkens øvrige Mure. Medens disse ere 1 Al. 15" tykke, vexle hine fra 2 Al 3" til $2\frac{1}{2}$ Al., og Tanken ledes derved naturligt hen paa Muligheden af, at Forhallen oprindelig kan have baaren et Taarn¹⁾; skjøndt nu ingen Spor findes af et saadant, kun at Skillemuren mellem Forhallen og Langhuset er raat afbrudt lidt over Støttepunktet for førstnævntes Kuppelhvælvinger. Hvis Forhallen virkelig her har dannet Fundament for et Taarn, maa Opgangen til dette have ligget udvendigt.

Den første betydelige Forandring, som den her beskrevne oprindelige Kirkebygning er undergaaet, er rimeligviis Ind-

¹⁾ I Beistrup Kirke findes i Forhallens nordvestl. Hjørne en Qvadratskens Vindeltrappe, der tydelig nok er samtidig med denne og som har ført op til et stort, særligt Rum af ukjendt Brug ovenover samme eller mulig til et med Forhallen samtidigt eller kun lidet yngre Taarn. Hee Kirke har bibeholdt betydelige Rester af et Taarn, der hviler over Forhallen og er samtidig med denne.

bygningen af de spidsbuede Hvælvinger, af hvilke Langhuset har 3 og Choret 1, en saakaldet Stjernehvælving, der i Form adskiller sig noget fra de førnævnte. Høiden af disse er omtrent 9 Al., medens Høiden af Chorets Hvælving kun udgjør $8\frac{1}{2}$ over sammes Gulvflade, som dog ligger $\frac{1}{2}$ Al. høiere end Langhusets Gulv. Snart derefter, mulig endog samtidig, ere vel Taarnet og Vaabehuset tilbyggede, hvilket sidste mod Sædvane er forsynet med tvende, lavtspændte, spidsbuede Hvælvinger.

Taarnets nederste Parti henviser ogsaa til den senere Gothik, skjøndt der i dets nuværende Tilstand ikke kan være megen Tale om Stii. Dets Hvælving er i sin Tid nedfalden eller nedbrudt, ialfald sees det tydeligt, at en saadan idetmindste har været paatænkt, og det benyttes nu kun til Materialhuus. Efter et Sagn skal Taarnet, som nu er $29\frac{1}{2}$ Al. høit, i sin Tid have været en Trediedeel høiere, og i den Anledning skal der have været holdt et Møde i Kirken paa Grund af Strid om dets Høide og Betydning som Sømærke. Mulig Sagnet kan tale om et gammelt Taarn over Forhallen; thi at det nuværende skulde have været saa meget høiere, forekommer Meddeleren noget usandsynligt. Den gamle Klokke havde følgende Indskrift:

„Alfa et o deus et homo o rex glorie

Christe veni cum pace amen. — anno dei — mdxxi“.

Mulig kunde det vel være, at dette Aarstal just betegnede Tiden for det nuværende Taarns Opførelse; men det er selvfølgelig kun en Gissning. Den nævnte Klokke, som veiede 915 Pd., skal tilligemed en større være bestilt til Frue Kirke i Aalborg; men da den havde en Sprække fra Støbningen, blev den kasseret der og solgt til Nørre-Tranders Kirke, hvor den benyttedes, indtil den i 1841 var heelt ubrugelig. Den nye Klokke har sidstnævnte Aarstal¹⁾. Paa den vestl. Taarnside findes Aarstallet 1765 og paa den sydl. 1778 med Bogstaverne J. B. og F. S. W. (Johannes Benzon og Frederica Sophia With) hvilket vistnok kun angiver Tiden for Udbedringer

Den væsentligste Forandring derefter synes at have været ved Reformationen Udvidelsen af de smaa oprindelige

¹⁾ Beskrivelsen af Klokken og enkelte andre Ting er Meddeleren villigen ydet af Forfatteren til „Nørre-Tranders Sogn“.

Vinduer paa Syds., hvilke i sin Tid have havt Granitindfateringer ligesom paa Nords.; dernæst tilbyggedes det saakaldte benzonske Capel ved den nordlige Side af Choret, idet sidstnævntes Muur gjennembrødes for at danne Indgang dertil¹⁾. I den nyere Tid ere Vinduerne paa Syds. anden Gang forandrede og udvidede, navnlig i 1842—44; de ere nu meget store og give rigt Lys, men man maa beklage, at deres Spidsbue-Charakter aldeles ikke passer i den gamle romanske Kirke. Endelig foretoges i 1858 paa Tiendeeiernes Bekostning en Istandsættelse af Kirkens Inventarium, som bestod i Fornyelse af Knælefald, Stolestader, Flisegulv og Pulpitur i Langhusets vestl. Ende samt Maling af Altertavle og Prædikestol²⁾. Samtidig anbragtes et nyt Vindue paa Syds. af Forhallen. Fra den nyeste Tid skriver sig endelig ogsaa det Skillerum, som man har opført fra Nord til Syd tværs over Forhallen for at afdele dennes vestl. Halvdeel til Skriftestol. Naar man seer hen til den arkitektoniske Betydning af denne prægtige og sjældne Forhalle, kan det ikke noksom beklages, at den oprindelig fritstaaende, smukke Granitsøile nu er halvt skjult af Skillemuren, og at Totalindtrykket af Forhallen ved sidstnævnte er fuldstændig forstyrret. Samtidig med at man paaskjønner, at Tiendeeierne ved Istandsættelsen i 1858 have anvendt ikke liden Bekostning paa at give denne Kirkes Indre en bedre Udstyrelse, end man sædvanlig finder, turde man vel haabe, at den derved viste gode Villie ikke vil fornægte sig, naar nu, da Interessen for Bevaringen af vore kirkelige Mindesmærker er gaaet et godt Skridt fremad, Talen mulig i Fremtiden kunde blive om Tid efter anden, naar Leilighed dertil gives, at udføre saadanne Arbejder, der ved Siden af deres virkelige praktiske

¹⁾ Hvornaar Capellet oprindelig er opført, lader sig neppe oplyse, men hos Hofman, 3die Bind, Side 553, findes Etatsraad Johannes Benzons Fundats af 8de April 1755, hvori han gjør vittærligt, at han „haver oven over det Sal. Johan Sohn, forhen Eyere af Sohngardsholm, d. 10de Juni 1687, af Friherinde Lindenou skjødte Begravelse-Sted under Jorden, i Capellet paa den nordre Side i Choret i Nørre-Tranders Kirke, hvori findes Johan Sohns og Hustrues, samt en af mine Systres Liig-Kister, ladet i bemeldte Capell oven Jorden indrettet et Begravelse-Sted for mig, min Hustrue, Børn, og deres Descendenter“ o. s. v.

²⁾ En Indskrift paa den firkantede Pille ved Forhallen fortæller herom.

Nytte bragte Bygningen tilbage til sin oprindelige Stil¹⁾. Først da vilde Kirken som Mindesmærke ret faae Betydning og blive dobbelt seeværdig.

Om Kirkens Inventarium er ei meget at sige. Altertavlen er, som før nævnt, i Renaissancestil, men kun temmelig daarligt Billedskjærerarbeide. Ifølge Pont. „Danske Atlas“ skulde den være bekostet af Conferentsraad Johannes Benzon til Sohngaardsholm (f. 1712 † 1784) og Hustru²⁾; men dette kan neppe have sin Rigtighed, og de have formodentlig kun istandsat den samt forsynet den med deres Vaabener, der dog i senere Tid ere borttagne. Prædikestolen, som er i en Art Roccocostil og med slet skaarne Figurer af Christus og Evangelisterne, kan snarere være bekostet af de Ovennævnte, hvilket ogsaa meddeles hos Pont., ligesom disse ogsaa skjænkede et Pulpitur³⁾ og „et nyt Chor med Orgelværk“⁴⁾. Ved et nyt Chor forstaaes udentvivl et gammelt Pulpitur, som strakte sig tværs over Langhusets vestlige Ende og gennem Størstedelen af Forhallen, idet det tildeels skjulte dennes smukke Former, mørknede meget og vistnok saaledes kun kan have havt et meget tvivlsomt Værd. Den gamle Granitdøbefont tør vel antages at være samtidig med Kirken, skjøndt dens Charakter, i hvor simpel den

1) Meddelelsen har tænkt sig følgende Hovedtræk i en saadan grundig Istandsættelse, der selvfølgelig kun burde udføres efter en af Ministeriet approberet Plan og under sagkyndig Ledelse: Indretning af det nuværende Taarne nederste Deel til Vaabenhus, Aabning af den ovennævnte vestl. Indgang til Forhallen, Nedbrydning af Skillemuren i denne, Rensning af Søilen, Pillerne og Buerne, Indretning af det nuværende Vaabenhus til Skriftestol og endelig Fornyelse af Vinduerne med Granitindfatninger og i deres oprindelige Stil. Paa denne Maade vilde denne Kirkebygnings største Pryd, Forhallen, atter blive gjengivet til sin første Bestemmelse, og medens man nu kun har en meget lille og mørk Skriftestol, vilde man let og uden stor Bekostning kunne omdanne Vaabenhuset til et langt rummeligere, lysere og smukkere Opholdssted for Skriftebørnene.

2) Om disse senere Mere.

3) Findes endnu paa Langhusets Nordside og tilhører Eierem af Sohngaardsholm.

4) Orglet, som borttoges i Begyndelsen af dette Aarh., skal efter Sigende være flyttet til en Kirke i Nærheden af Horsens. Pulpituret, hvorpaa det stod, og hvis vestl. Deel benyttedes til Materialiers Opbevaring, nedbrødes i 1858 og erstattedes af et nyt, der dog heldigvis ikke strakte sig ind i Forhallen.

end er og uden billedlige Fremstillinger, er endeel forskellig fra dem, der sædvanlig findes i disse Egne af Jylland. Mærkelig nok minder den ved sin Form om Døbefonten i flere af de bornholmske Cementsteenskirker.

I Kjælderne under det benzonske Capel hvile, som før nævnt, Johan Sohn til Sohngaardsholm † 1690 med Hustru „hans af Verden kedsommelige Matrone“, Anna Muhle, f. 1604 † 1687¹⁾.

I Capellet over Jorden hvile Følgende:

- 1) Hr. Johan Albrect de With, Etatsraad, Stiftamtmand over Viborg Stift, f. 1683 † 1754²⁾ med
- 2) Hustru, Fru Catharine Ernestine von Hausmann f. 1694 † 1760, Datter af Geheimeraad, Generallieutn. Casper Hermann von Hausmann,
- 3) Hr. Christian de Braem, Conferentsraad, Landsdommer i Jylland, f. 1683 † 1752, der var gift 3 Gange, nemlig 1ste Gang 1707 med Albrecht de Guldensparres Datter, Edele Elisabeth de Guldensparre † 1717, 2den Gang 1723 med Admiral Henrick von Spans Datter, Charlotte Amalie von Span † 1729 og 3die Gang 1749 med Johan Albrecht Withs Datter, Caspare Hermine With † 1804,
- 4) Sidstnævntes 3die Hustru,
- 5) Hr. Johannes Benzon, Conferentsraad, Eier af Sohngaardsholm, født 1712 † 1784, Søn af Commerceraad Hans Benzon til Sohngaardsholm, Buderupholm, Vesterladelgaard og Juelingelund og Fru Elsebeth de Lasson; gift 1742 med Frøken Friderica Sophie de With,
- 6) Sidstnævntes Hustru, Fru Friderica Sophie de With f. 1722 † 1784²⁾, Datter af Johan Albrecht de With og Fru Catharine Ernestine de Hausmann,
- 7) Frøken Elisabeth Benzon f. 1692 † 1710, Datter af Commerceraad Hans Benzon.

Desuden findes i Capellet 7 smaa Kister med Liig af Johannes Benzons og Hustrues Børn.

Paa Chorets nordl. Muur er et Epitaphium, som Sidstnævnte i 1755 have ladet opsætte for sig selv og Familie.

¹⁾ Efter Hofmans Fundatser og Resterne af en i Jernblik udhugget Indskriftplade, hvor af Navnet nu kun læses: Anna . . VHLEE. Kisterne ere iøvrigt nu i en meget daarlig Tilstand.

²⁾ Efter Hofmans Fundatser. da Indskriftpladerne mangle.

Et andet Epitaphium findes paa Langhusets Nords, nemlig over Kammerraad, Amtsforvalter Tycho Thombsen f. 1662 † 1737 og Hustru, Gesche Blum f. 1665 † 1736, der hvile i en til-muret Hvælving nedenunder Epitaphiet.

Nørretranders By ligger lidt østen for Kirken, terrasseformig ad Nordsiden af en høi Bakke. — Den bestaaer af 21 Gaarde med Udflytterne: Tornhøi, Lundsteen og Tranholm, af Hartkorn een paa 10 Skpr. og Resten fra 4 til 6½ Td., og 24 Huse deels med, deels uden Hartkorn, samt Skolen, et Fattighuus, en Mølle og et Bageri. — Skolen er i sin Tid bygget og funderet af Godseieren paa Sohngaardsholm og tillagt Jord ved Byens Udskiftning.

I Markskjællet, omtrent midt imellem N. Tranders og Ø. Uttrup Marker, laae forhen en høi Banke i Ø. og V., som kaldes Mjel og bestod af Flyvesand, og som deels er bortblæst, deels bortført som Gulv- og Muursand. I Mjel spøgte det fordom, idet der ofte om Aftenen saaes og hørtes en rask spindende Qvinde, der til sine Tider blev til en graa Kat. — Nu er der ikke andet tilbage af Sagnet eller Spøgeriet, end at man sommetider spørger Een, som om Aftenen er gaaet igjennem Mjel, om den ikke saae „Mjel Kat“.

Øst for Nørretranders ligger paa Marken 2 Gaarde, Villiamsgaardene, af Hartkorn c. 8½ Td., der i sin Tid ere udflyttede fra N. Tranders By. Uagtet de ligge inde i Sognet, høre de dog til Søndertranders Sogn og ere i sin Tid af Sohngaardsholms Eier, som da tillige eiede Byerne N. & S. Tranders, henlagte til S. Tranders Sogn, fordi han derfra lagde 2 Gaardes Jorder ind under Hovedgaarden.

Østeruttrup By ligger i en Dal Nordost for N. Tranders, en god Fjerdingsvei fra Fjorden. At Fjorden forhen har gaaet ind i Dalen, hvor Byen ligger, spores tydeligt, baade i en Gade-Dam og andre Steder, af Østers- og Musling-Skal-ler, som findes i Jorden. — Byen bestaaer af 19 Gaarde af forskjellig Størrelse, fra c. 2 til 11 Tdr. Hartkorn, og 46 Huse foruden en Skole, oprettet 1824, og et Fattighuus. Af Husene ere 5 flyttede ud paa Marken. (de kaldes Stakkels-hede og Væderholm); og en Deel af dem have større og mindre Jordtilliggende, men den største Deel Intet. For en-deel Aar tilbage dreves lidt Sildefiskeri i Fjorden med Ned-

garn; men nu drives kun om Sommeren Aalefiskeri med Glibe, meest af Fruentimmer.

Mellem Ø. Uttrup og Vensyssøl er Færgefart over Fjorden ved Laden i Vesterhassing Sogn, men det er privat og blot for gaaende Personer.

I Bakken Øst og Nord for Byen skal der i ældre Tid have boet Dværg, og en gl. Mand, der for faa Aar siden døde, fortalte, at han oftere havde seet dem med rød Hue paa boltre og lege paa og ned ad Siden af Bakken, og at man ofte inde i Bakken hørte et dumpt Stød eller Slag, der hidrørte fra, at Dværgene sloge deres med Guld fyldte Kister i Laas. Til sine Tider i klart Solskins Veir saa man Dværgene at sole deres Kostbarheder udenpaa Bakken, og engang fandt en Mand, som kom forbi, en Skaadde (et Redskab til at stikke Brød ind i Ovn med, naar man bager), som var itubrukket; denne tog han med hjem og gjorde den istand, og bragte den siden hen til Bakken igjen, hvor han havde fundet den. Kort efter kom han atter der forbi, og da var Skaadden borte; men paa Stedet laae et deiligt nybyggt fiint Brød tilligemed nogle Stykker Kul. Begge Dele tog han med sig hjem, og Brødet spiste han og Husets Folk; men da Konen siden saae Kullene, som Manden havde slængt i Kjøkkenet, vare de forvandlede til smukke og vægtige Guldmonter.

Østersundby ligger c. $\frac{1}{8}$ Miil Nordvest for N. Tranders i en liden Dalkløft, opad Øst- og Sydsiden af en Bakke, der paa Toppen har 3 Gravhøie. Byen bestaaer nu kun af 15 Gaarde, hvoraf dog 3, Skjøngaard 1 og Henedal 2, ere udflyttede; Henedal ligger Nord for Byen, „henne i Dalen“, og Skjøngaard (Nymark) vesten for Byen. Gaardene have mellem c. 4 og $7\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn. I Byen er der 25 Huse, foruden Fattighuset, hvoraf kun Faa have lidt Jordtilliggende, men Størstedelen næsten intet.

Sagnet fortæller, at der paa Byens Marker i ældre Tid hørtes og saaes ofte en Person vandre ad Markskjællene, raslende med Lænke eller Kjæde og raabe: „Her er Reb og ret Skjæl“, og dette skulde være Landmaaleren, der i sin Tid havde afsat Skjællene og udskiftet Markerne, ved hvilken Leilighed man meente, han ved Bestikkelse var afveget fra en retfærdig Udførelse af sine Forretninger.

Langs vestre Side af Sagnet ligger en Række af større

og mindre Gaarde, 10 i Tallet, med Hartkorn fra c. 1 til ca. 39 Tdr., samt 30 Huse, hvoraf omtrent Halvparten er uden Hartkorn. Af Gaardene nævnes

Rørdal, der ligger norderst i Rækken. Den har c. 26 Tdr. Hartkorn, er oprindelig en Afbyggergaard fra Sohngaardsholm med endeel tilkjøbte Jorder fra Ø. Sundby og var tidligere kaldet Ferdinandinesdal. Paa det nordøstre Hjørne af dens oprindelige Mark, der danner en Holm med temmelig bratte Skrænter, omgiven mod Øst og Syd af Dybdal og iøvrigt med brat Affald til Lavlandet mod Fjorden, laae forhen Ruinerne af en Borg, der havde været omgiven med Grave og Volde. Sagnet fortæller, at Rørdal ved en Tunnel under Fjorden skal have staaet i Forbindelse med det c. $\frac{1}{4}$ Miil vestenfor paa den anden Side af Fjorden liggende Stigsborg. Indtil Midten af indeværende Aarhundrede henlaae Rørdals Ruiner kjendelige; da blev Høien i Midten, hvorpaa Borgen havde staaet, gjennegravet, og Kjælderer der var 15 Alen paa hver af de 4 Sider, indeholdt endeel store røde Muursteen, men intet Spor af den i Sagnet omtalte Tunnel. Lidt østfor Ruinerne udenfor Volden laae et Huus, der havde Navn af Slottet, og hvis Beboer, en gl. Bonde, ofte i Spøg kaldtes Slotsherren. Nu ere Ruinerne og Alt sløifet og Pladsen dyrket. Norden for samme er en lav Banke, hvor der sandsynlig har været en Kjøkkenmødding. Dybdal, som mod Øst og Syd omgiver Holmen, hvorpaa det gl. Rørdal har ligget, og som skal være bekjendt i botanisk Henseende, er mærkelig ved sin bratte Dybde (ca. 30—40 Alen) og Regelmæssighed; i Bunden af samme blev 1836 gjort et Fund af forskjellige Sølvsgager, som ituhuggede Ringe, Mønter o. s. v., hvilket Fund er beskrevet i *Annaler for nord. Oldkynd.* 1842—3, S. 141 ff. — Paa Høidedraget eller Holmen mellem Dybdal og Lavlandet mod Fjorden findes Spor af 3 Gravhøie, foruden en Langdysse, der har Navn af Kjæmpegraven. — Dalen og Lavlandet have uden tvivl i sin Tid staaet under Vand fra Fjorden, og Høiderne været skovklædte.

Skjønngaard eller Nymark er Udflyttergaard fra Ø. Sundby og der anført. *Altona* er et lille Sted med Jorder fra Ø. Sundby.

Bakkegaarden, hvis Jorder ere sammenlagte Parceller (c. 8 Tdr. Hartk.) fra Ø. Sundby, ligger i en Afsats paa

Gjøngebjerg, som med sine Gravhøie og Signaler paa Toppen rager høit op over Fjorden.

Tornsted, en lille Gaard af Ø. Sundby Udmark, med Have-Anlæg og Træplantning.

Veigaard, af N. Tranders og Ø. Sundby Udmarker, har over 12 Tdr. Hartkorn, og ligger i Sammenløbet af Hadsund og Egense Landevei med sin kjønne Have og Plantninger. — I de omliggende Huse boe flere Haandværkere, som Bager, Møller, Smed, Slagtere, Sadelmager, Karethmager, o. s. v.

Leiberg, frasolgt Veigaard med c. 1 Td. Hartk.

Mariendal og *Petersborg* ere ogsaa Avlsgaarde med c. 5½ og 8 Tdr. Hartkorn af Sohngaardsholms Jorder og have ligeledes Haver og Træplantninger.

Sohngaardsholm, med henved 39 Tdr. Hartkorn, ligger i en Dalkløft paa en meget høi Bakke, tildeels omgivet af Have- og Træplantninger. Den kaldtes før Filsted Ladegaard og har af Hollænderen Sohn 1683 faaet Navnet Sohngaardsholm. — Ved Foden af den høie Kridtbakke, hvorpaa Gaarden ligger, udspringer Blegkilde, senere kaldet Carolinekilde, hvor der er Vandværk til Aalborgs Forsyning. Her er et lille Kalkværk og en Restauration for Aalborgenserne, der besøge Carolinelund.

Syddigst ligger *Frydendal* med c. 3½ Tdr. Hartk. af Sohngaardsholms Eiendomme, omgivet af en Have, og vestenfor *Godthaab*, af Sohngaardsholms Jorder, et lille Avlssted med stort Teglværk ved Aaen.

Sohngaardsholm har Forpligtelse til at vedligeholde det benzonske Begravelses Kapel ved Kirken, samt til at svare en aarlig Godtgjørelse til Præst og Degn: den sidste 1 Rd. for at rense, afstøve og ordentligholde Kapellets Indre, og den første 2 Rd. for at eftersee, om saadant skeer; dog er senere til Kapellet af Frue Braem legeret et Legat, hvis Renter komme Gaardens Eier tilgode. — Bemeldte Frue Braem har tilligemed Thyco Thomsen stiftet Legater til Sognets Skolevæsen og Kirkebyens Lærer. Fra Sohngaardsholm ydes et Bidrag til en Organists Løn; men ved Orgelets Borttagelse af Kirken 1818 er Bidraget deelt imellem N. Tranders og Ø. Uttrups Skolers Lærere til deres Løns Forbedring. Fra Blytagets Borttagelse af Kirken har Sognets Skolevæsen en liden Indtægt af sammes Overskud. Af en Kammerraad Justesen i Ø. Uttrup er i sin Tid stiftet et Legat

til Sognets Fattigvæsen, oprindelig 100 Slettedaler, der ved Statsbankerotten 1813 omskrevs til 9 Rdlr. 4 Mk., hvoraf Communen oppebærer Rente.

Hvad der kan siges om gamle Skikke, Vedtægter og Overtro andre Steder, kan ogsaa siges her, skjøndt meget er forandret, og mangt afslibes efterhaanden, som Oplysning og Dannelse lidt efter lidt skrider fremad.

I forrige Tider brugtes store Gilder ved Bryllupper, Barsler og Begravelser, der almindeligt varede i tre fulde Dage og bestod ofte af over 100 Personer. Et Par Dage før Gildet bragtes fra hver indbudne Familie „Fon“ 3: Foræringer, bestaaende af Æg, Smør, Faarelaar, Kjød- og Rullepølse, samt levende Høns eller Ænder. Naar Gjæsterne samledes i Gildehuset, opvartedes med skaaren Smørrebrød med Ost, Pølse og Kjød paa, med behørige Snapse, i Sølvstobe, der gik fra Mund til Mund, og varmt Godtøl i store Kruse og Kovse med en „Pind“ (Brændeviin) i samt en Klat Smør. Naar Brudeskaren kjørte til og fra Kirke, var en Flok Ryttere foran, og paa Vognene kjørte Bruden forrest til Kirke og derefter Brudgommen; men fra Kirken kjørte Brudgommen paa første Vogn. Brudens Hovedsmykke var for en ung Pige Blomsterkrands, for en Enke sort Fløiels Hue, hos Velhavende med Guldgaloner, for en falden Pige hvid, slet Kappe med Snip for Panden. Paa Touren til og fra Kirke, saavel som under Spisningen i Brudehuset affyredes Geværskud af Naboer og Venner. I Gildegaarden stod Huusfaderen og Skafter med Brændeviinsflaske og Ølkruse og tracterede Gjæsterne endog før de stode af Heste og Vogne; ligeledes skulde, naar nogen Gjæst siden forlod Gildehuset, en „Slukefter“ tillivs, naar man kom paa Sædet, medens Spillemanden stemte op, baade naar man kom og reiste. Efterat have været i Kirke, og Gjæsterne vare hjemkomne, deels i Gildehuset deels i deres Hjem, blev ved et Bud alle Gjæster indbudne til Spisning, og naar de kom og vare blevne anbragte ved Bordene, aabnedes Maaltidet med en Bid Smørrebrød, Snapse og Øl — Bordet var dækket med Dug, Tallerkener, Træ- og Hornskeer, og forøvrigt benyttedes tildeels den „femgrenede Gaffel“ og en Foldkniv fra Lommen. Suppen med Meelboller, Rødder og Kjødstykker bragtes paa Bordet i Fade, og derpaa læste Degnen en kort Bøn og indbød Enhver til at lade Maden smage sig,

hvorpaa Maaltidet begyndte med Skee, Fingre og medbragt Kniv. Naar Suppen og Kjødet med Salt til var nydt, var der et lidet Pusterum, medens Fade og Tallerkener borttoges, der af Mandfolkene udfyldtes med en Pibe Tobak. — Under Spisningen holdt Opvartningspigerne bestandig Fadene ligesaa fulde, som da Spisningen begyndte. Nu kom rene Tallerkener atter paa Bordet, og Bergfisk paa flade Fade med smeltet Smør i en Underkop ovenpaa Fiskefadet, hvortil Enhver langede med Fingrene ved Hjælp af Lommekniven. — Derefter kom tredie og sidste Ret, nemlig Sødgrød (senere Risengrød) med Smør i, og Øl i Skaaler, eller om Sommeren kogt Faaremelk med Grille (∴ Skind) paa. Under Maaltidet eftersaa Skafferne stedse Gjæsterne med Brændeviin og Øl ved enhver Ret. Naar Enhver havde lagt sin Skee efter Grøden, læste Degnen atter en kort Bøn og afsang i Forening med Gjæsterne et Par Psalmevers, valgte til Anledningen, og sluttelig takkede han paa Husets Vegne Gjæsterne for deres Nærværelse og bad dem blive og fornøie sig med Spil og Dands, Mad og Drikke og søge deres Plads og Sæde næste Dag i Huset og ved Bordet ligesom i Dag.

Naar Bordene vare afdækkede, og Stuen ryddet, begyndte Dandsen til en Violin, først af Brudeparret, Brudeførerne og Brudepigerne, og siden almindeligt af alle Gjæsterne efter Behag. Enhver dandsende Mandsperson maatte om muligt yde sin første Tribut i Lauget ved at give Brud, Brudeqvinder og Brudepiger en „Svingom“, før han dandsede med Andre; ja selv gamle Mænd maatte efterhaanden med at trippe en „Menuet“ eller „Totour“ idetmindste med Bruden. Under Dandsen og fremdeles opvartedes med Brændeviin og Øl, og de, der ikke deeltog i Dandsen, forsløg Tiden med et Slag Kort (Bruus, Styrvolt, Polskpas, Hanrei, osv., — meget sjældent om Penge) og Passiaren. — Ud paa Natten, før Gjæsterne begyndte at tage hjem, dækkedes atter Bordet udenfor Dandsestuen, hvor der opvartedes med „Gammelmad“, der bestod af kogt, koldt Saltmad, Flesk, Kjød og Pølse med Seunop, fint Brød, Øl og Snapse af de omvandrede Sølvstobe; og derefter „god Nat og Tak“. — Dagen efter henad Formiddagen bødes til „Gammelmads“ Frokost og dertil varmt Øl med „Pind og Smør“, og siden hengik Dagen med Dands, Kortspil, Middags- og Aften Spisning og Passiaren som første Dag. — Den tredie Dag gik

ligesom Andendagen, dog blev undertiden Beværtningen den Dag kun „Gammelmads“ Frokosten. Uagtet den idelige Omvandren af Brændeviins Stobene og Godtøls Krusene, baade ved Bordene under Maaltiderne og ellers, var det dog meget sjældert at see en beskjenket Mand i sligt Laug.

Efter Middags Spisningen første Dag blev en lille Flok af Opvartningspiger osv. udsendt i Byen med en god Portion af hvert Slags Mad, samt Øl og Brød til enhver fattig Familie, stor og liden, enhver Gammel og Svag, samt til ethvert af Gjæsternes Huse, hvor der var Nogen, som ikke var med ved Gildet. — Andendags Formiddag før Frokosttid mødte i Gildehuset alle Omegnens gangføre, tiggende Fattige, hvor enhver bispistes med Mad- og Drikke-Varer og desuden fik deres Kurv eller Pose forsynet med en god Almisse. Man seer saaledes, at Tanken om at glæde andre saavel som sig selv og sine var fremherskende.

Ved de øvrige Gilder, Barsler, Barselqvinders Kirkegang og Begravelser, gik det i Et og Alt til ligesom ved Bryllupper, undtagen at der ved Begravelser ikke var Musik og Dands.

For henved 30 Aar siden begyndte et Omslag ved Gilderne, hvad Anretning og Beværtning angik. Efterhaanden dækkedes med Knive, Gaffer, Sølvsker, Terriner og dybe Tallerkener til Supperne, og Kjødet forskares og omdeelttes ved Bordet med Peberrods Sauce til. Der anrettedes med Kjødsuppe med Kjødboller, Viin- og Sago-Supper, Oxe-, Kalve-, Flæske- Gaase- og Ande-Stege, flere Slags Syltetøier, flere Slags Kage og Viin; desuden Brændeviin, Liqveur, Thee, Kaffe, Chocolate, Viintoddy og Punsch. Ved Punsche Drikningen udførtes i Fællesskab Selskabs Sange, og Skaaler udbragtes for Brudeparret, for Værten, Værtinden, Familien i det Hele, osv., med fælles Istemmen af

„Og dette skal være vor (Brudgoms, Bruds, osv.)

Skaal osv.“

Forsangeren raabte: „nok en Fiffa!“ og Hurra gjentoges 3 Gange. Derefter klinkedes, og Glassene tømtes. Til Frokost og Aftensmad føiedes foruden „Gammelmaden“ kolde eller varme Stege med Saucer, Kaal, osv., samt Kaffe og Thee med Bruunsviger Kage og Kringle efter enhvers Behag. De Gamle, Svage, Fattige og Hjemmeværende i Byen bleve heller ikke nu forglemte.

Nu ere omtrent de store Gilder gaaede af Brug; der indbydes sjælden flere Gjæster end nødvendigt til at udføre og overvære de kirkelige Handlinger. Disse beværetes i Hjemmet som ved en første Dags Gilde, og dermed er det forbi. De eneste større Gilder finde nu i Reglen kun Sted, naar en ældre Mand eller Qvinde fra en Gaard stædes til Jorden.

Til Ungdommens Forlystelse holdtes endeel „Legestuer“, saasom ved Nytaar, Kyndelmisse, Fastelavn, i Ugen efter Paaske og Pintse, St. Hansdag, Novbr. og Juul. Fastelavns Mandag slog man „Katten af Tønden“, hvorved dog ikke vides at være benyttet en levende Kat; senere bruges Ringriden. Ved Pintsen brugtes forhen „at ride Sommer i By“; og da var der almindeligt en Bajads med, som kaldtes Askef. . . , fordi han ofte for Spøg kastede Folk Aske i Øinene af en Pose, naar de ikke talte ham til Behag. Ved disse Leiligheder vare Rytterne i Reglen iklædte hvide Skjorter med Livbaand og Baand og Sløifer paa Hattene, naar de rede om og paraderede for Beboerne og modtog Skjænk og Gaver. Bajadsen var naturligviis udstaferet saa naragtigt som muligt. Til at omdøse deres Lystigheder vare valgte 2 Repræsentanter under Navn af „Forgangskarle“. Disse bestilte „Legestuerne“ og Musikanten og paasaae iøvrigt Ordenen, Forsamlingerne. I Reglen samledes man først i Mørkuingen og Dandsen begyndte ved Lys. Værten udskjænkede efter enhvers Forlangende Godtøl, Brændeviin og Mjød; nærmere mod Nutiden forøgedes Nydelserne med Kaffe, Viin, Punsch og Toddy samt Hvedebrød. Ved Midnatstid, eller lidt senere, klappedes af for Dandsen af „Forgangskarlene“, og „Adamslegen“ skulde nu tage sin Begyndelse. „Forgangskarlen“ stillede sig midt paa Gulvet i den omgivende Klynge af de Øvrige, og nu blev hele Forsamlingen parret af „Forgangskarlene“ efter følgende Opsang, som Musikken accompanerede:

„Træet falder for din Dør,

Saavel som for dem alle,

Ja ogsaa for den (Ridders, Junkers, Ungkarls, Jomfrues) Dør

Og hvad skal vi (ham, hende) kalde?

Og (ham, hende) saa kalde vi N. N.,

For (hannem, hende) ville vi neie for,

For (høm, hende) saa ville vi bukke for,

For (hannem, hende) saa ville vi Rosen (Krandsen) bær'
Saa lysteligt om Sommeren (Vinteren).“

Derpaa traadtes en Runddands af hele Forsamlingen, hver Karl med sin Pige, der nu betragtedes som Mand og Kone i en eller to Aftener og som oftest indtil næste „Legestue“. Derpaa indbragtes Borde og Bænke i Stuen, og Par og Par satte sig der for at nyde deres Maaltid, der bestod af „Mellemmader“ 3: fint Brød med Smør og feed Rullepølse paa, samt fine Hvedekringler, hvilket hver Pige medbragte; Mændene tracterede med Høstøl, Brændeviin og Mjød og i vor Tid endvidere med Kaffe, Punsch osv. Under Maaltidet ombares Spillemandens Tallerken, hvorpaa enhver gav efter Behag. Naar Maaltidet var endt, og Stuen atter ryddeliggjort, fortsattes Dandsen til den lyse Morgen. I ældre Tider kunde en Karl gaae til „Legestue“ med 4—6 Mk. i Lommen; senere behøvedes 5—6 Daler; men nu holdes der rigtignok neppe halvt saamange „Legestuer“ som i ældre Dage.

I Løbet af Vinteren afholdtes i Reglen — ogsaa tildeels endnu — en saakaldet „Pige-Legestue“, hvorved det i det Hele gik til som ved de Øvrige, undtagen at her udførte Pigerne, hvad Karlene udførte i de Andre: her vare 2 „Forgangspiger“, som bestilte „Legestuen“ og Musikanten, anskaffede selv og ved Værtens Bistand, hvad der skulde nydes; hver Pige indbød sin Cavalleer, opbød ham selv til Dandsen, ombar og tracterede med Drikke- og Spise-Varer baade under Dandsen og ved „Adamslegen“, betalte selv Spillemanden, Lys og alle med Gildet forbundne Udgifter af et af alle Piger gjort fælles Sammenskud, saa man her seer en liden, men vel udført Prøve af qvindelig Eman- cipation.

St. Hans Aften brændtes Blus udenfor Byen paa en Høi. Dette foranstattedes af alle halvvoxne Drengene fra 10—11 til 17—18 Aar, og bestod af antændte Halmknipper, men i Reglen af en tom Tjæretønde, sat op paa en Stang og antændt. Her omkring samledes hele Ungdommen, baade Voxne og Mindre, og morede sig med Spøg og Latter, saalænge Blusset brændte. Naar Blusset var slukket, samledes alle Drengene med „Forgangsdrengene“ i Spidsen, og vandrede Byen som fra Dør til Dør, idet de stak Graabouner (Bynke) op i Tag- kjægget over Døren og afsang i Chor følgende Sang:

1. „Her komme vi Øgdrenge, store og smaae,
Mai er velkommen!
Fra Blusset vi nu komme fra.
Glæde os Gud og saa den søde Sommer!
2. Ja, vi har brændt vort Blus i Nat;
Mai er osv.,
Det skeer kun om St. Hansdags Nat.
Glæde os, osv.
3. Og vi har brændt vort Blus i Aar;
Vi brænde ei meer før næste Aar.
4. Graabounen bær saa grøn en Top,
Ja nu har vi vort Blus brændt op.
5. Vi sætte Graabouner over Jer Dør,
At ikke Djævlen skal komme Jer nær.
6. Vi sætte Graabouner over Jert Lei';
I ligge og sove i Herrens Frei (o: Fred).
7. I ligge og sove, hver hos sin,
Om Natten groer baade Tidsel og Hviin (o: Hvene, Ukrudt).
8. I ligge og sove i Jer Seng;
Om Natten groer baade Ager og Eng.
9. Nu tage vi Alle til vor Hat,
Vi ønske Jer Alle en rolig Godnat!
10. God Nat! god Nat! vor' kjære Ven'!
Paa Søndag Morgen kommer vi igjen.“ —

Næste Søndag Morgen samledes Drengene, baade Gaard- og Huusmands-Sønner, atter, med Hattene smykkede med Flor, Baand, Sløifer, Perler, osv.; Dannebrog- eller „Sankthansfaner“ o: et hvidt Flag, pyntet med paaheftede Krandse, Baand, osv., bares af „Forgangsdrengene“, der tillige modtog alle ydede Gaver. Med en „Spillemand“ i Spidsen og en Bajads i Følget drog nu Skaren fra Huus til Huus Byen og Sognet rundt, hvor de paa hvert Sted opvartede med Sang og Musik, og Enhver maatte yde sin Skjærv til Drengenes St. Hans-Gilde, medens følgende Sang udførtes i Chor til Accompanement af Violinen:

1. „Forlov vi Alle bede om,
Mai er velkommen!
At vi vor St. Hans Vis' maa sjung'.
Glæde os Gud, og saa den søde Sommer.

2. Ja vi gaae heromkring i Dag;
Det skeer kun til St. Hanses Dag.
3. Og vi gaae her omkring i Aar;
Vi kommer ei meer før næste Aar.
4. Vor Hosbond (eller Hr. N. N.) er en Dannemand brav,
Han giver os Penge til vort Laug.
5. Vor Hosbond (eller Hr. N. N.) er en Dannemand god,
Han gier et Par Skilling paa standende Fod.
6. Nu sjunge vi Alle, saa det har Klem,
At I os ikke vil forglem.
7. Nu takke vi Eder for Jer Gav';
Vi drikke Jer Skaal udi vort Laug.
8. Vi takke Eder for Jer Skjænk,
For I har os saa vel betænkt."

Til voxne Sønner og Karle:

1. „Søn eller Karl N. N. er en ung Kavaleer,
Han gi'er os 4 Sk. eller nogle fleer.
2. N. N. er en ung Person,
Han gier os 4 Sk. paa standende Fod.
3. Nu Tak, skjøn Ridder! for Jer Gav',
Vi drikke Jer Skaal udi vort Laug.
4. Og Tak, skjøn Ridder! for Jer Skjænk,
At I har os saa vel betænkt."

Til Døttre og Piger:

1. „Datter eller Pige, N. N., er som en Rosensblom',
Hun gi'er os 4 Sk. udaf sin Lom'.
2. N. N. er alt som en Ros',
Hun gi'er os 4 Sk. udaf sia Pos'.
3. Og Tak, skjøn Jomfru! for Jer Gav',
Vi drikke Jer Skaal udi vort Laug.
4. Og Tak, skjøn Jomfru! for Deres Skjænk,
At I har os saa vel betænkt."

Slutning:

„Nu tage vi Alle til vor Hat,
Mai er velkommen!
Og sigе saa Alle: „Farvel og Tak.“
Glæde os Gud og saa den søde Sommer!"

Naar Tiggertouren var tilende, droge de ind i Gildegaarden, hvor et Festmaal tid var dem beredt af Huusmødrenes Bidrag af Æg, Smør, Mælk, Gryn, osv., og Maaltidet bestod almindelig af „Sødgrød og Flæskekage“. Efter Maaltidet begyndte Dandsen af Drengene og „Smaapigerne“, der, som deres smaa „St. Hans Koner“, havde deeltaget i Maaltidet, og henad Aften kom hele den voxne Ungdom til og morede sig med Dands og Leeg, samt tracteredes med Godtøl, Brændeviin og Mjød, hvortil nærmere mod Nutiden kom Punsch og Kaffe osv. Lystigheden vedvarede Natten over og næste Søndag igjen, eller saalænge „Forgangsdrengene“ havde noget i Tiggerposen at betale med, hvilken nok ikke sjældnen indeholdt en 20–30 Daler.

Senere have efterhaanden Gaardmandssønnerne holdt sig fra at deeltage i Tiggertouren, og saa er omtrent St. Hans Gilderne nu gaaede af Brug; kun Blussene St. Hans Aften vedvare, men nu kun med nogle Halmknipper.

I ældre Tid var Troen paa Hexe, Nisser, Trolde, Underjordiske, Gjengangere, Spøgelse og andre med Overtroen forbundne Ting og Væsener meer og mindre almindelig.

Til St. Hans Aften blev over hver Port, Dør og Lem paa Huset stukket 3 Graaboune (Bynke) i Tagskjægget, for at ikke Hexen skulde fare ind i Huset eller Gaarden og forgjøre Noget og Nogen; tillige blev almindelig paa Døren osv. udvendigt med Kridt skrevet et skjævt Kors \times . — I Vuggen hos spæde, udøbte Børn maatte stedse ligge Egstaal, f. Ex. en Kniv eller Sax, at ikke de Underjordiske skulde forbytte Barnet; skulde Forældre opføde og opdrage en stakels Idiot, da var denne naturligviis en Skiftning af de Underjordiske, og Moderen maatte ved en Leilighed have glemt at lægge Egtøi i Vuggen. — Forbudet mod Hjemmedaaben fandt dessaarsag i Førstningen megen stiltiende Modstand og blev ret ofte omgaaet, især ved at angive, at Barnet var sygt. For „onde Øine“, især hos ældre eller letsindige Fruentimmere, var man meget ængstelig og søgte at bevare det spæde Barn for at sees af dem; thi deres blotte Syn kunde paaføre den Spæde flere Sygdomme, f. Ex. Skjæver (Engelsksyge), hvorfor der i saa Fald maatte søges Raad hos en „klog Kone“. Hvis Barnet havde indvortes Smerter, der yttrede sig ved Graad eller Faren op af Søvn med Skrig, da var

det paaført „Hundeskoeg“ og cureredes ved enten at kaste en liden Hund paa Barnet eller tage Hundens Forpoter og dermed skrabe det. For andre forskjellige Sygdomstilfælde, som vare paaførte ved Forgjørelse, blev Barnet bragt til at sove i en varm, nylig brugt, Hestepude; eller, hvis Barnet ikke voxede og trivedes, skulde det bringes paa Kirkegaardens om Natten og der nedgraves i nogle Minutter oveni en ny Grav under en tyndt opskaaren Græstørv. For „Saarelse“ (Udslet og Saar paa Legemet) skulde Barnet nøgent i et nylig afflaaet og varmt Faareskind. — For Saar eller Skurv paa Hovedet blev en ganske sort Høne med gule Been spaltet paalangs og med sin naturlige Varme omlagt Barnets Hoved. Den sorte Høne brugtes ogsaa for anden Forgjørelse og skulde da efter en 24 Timers Brug nedgraves paa en Korsvei. For Krampe, Slag (Epilepsie) anvendtes Kammen af en gul Hane, brændt, pulveriseret og indgivet; men herimod skulde rigtignok Blod af en Henrettet være det Alersikkreste.

Hexene. Ældre Fruentimmer og Mandfolk vare i Reglen ogsaa Hexemestere; men i Almindelighed maatte man søge Hjælp hos en Anden end den, der havde paaført et Onde. Det Onde kunde paaføres ikke alene ved det „onde Øie“, men ogsaa ved Henkasten af Ting, der vare præparerede efter Hexeformularen, og naar den Tilsigtede gik derover, paakom der ham strax det tiltænkte Tilfælde; derfor hændtes det heller ikke sjældent, at en Uskyldig blev forgjort ved tilfældig først at komme over de forhexede Ting. Blev man saadanne henlagte, mistænkelige Ting (f. Ex. en rød Traad, en Smule Haar, en Uldtraad knyttet i Knuder og deslige) vaer, før man gik derover, kunde man afvende dets skadelige Virkning ved at korse sig og spytte derpaa, samt gaae udenom. — Hexemestrene yste ofte den Forgjorte „Skademandens“ Ansigt i en Spand Vand eller gav saadanne Vink, der kunde tjene den Skadelidte til ufeilbarligt Kjende af „Skademanden“; men Navnet nævnedes ikke. De fleste Sygdoms Tilfælde, især hos Voxne, cureredes meest ved de saakaldte „Hexepulvere“, der bestode af „Kirkelav“, Dyvelsdræk, pulveriseret Pandeskal af en Afdød, Liigkistepulver osv., der indtoges i 3 eller 9 Dosis efter Tilfældets Haardnakenhed; eller ogsaa et „Abracadabra“ anvendtes i 11 Dele. Sligt skulde indtages om Aftenen og stiltiende, og den Syg

holdt sig inde, for at ikke „Hexen“ skulde see den og betage Midlet dets Virkning.

Det hændtes ofte, at Hexen gav sig Ærinde i Huset for at spørge til den Lidende eller, som man meente, for at forebygge helbredende Virkninger fra anden Side; da var det, at den Lidende maatte forblive skjult for Hexens Blikke; hvis man vilde være sikker paa at vide, om den Besøgende var rette „Skademand“, maatte man, inden Hexen kom ind i Stuen, have lagt under Stolehyndet, hvorpaa man bød Besøgeren sætte sig, et Fiirkløver, en Kniv eller et Fyrstaal. Var den Besøgende rette „Skademand“, blev den siddende paa Stolen uden at gjøre Mine til at staae op, indtil Een gik hen og væltede Stolen om med den Siddende; men saa var ogsaa Virkningerne af Hexeriet forbi, og Hexen beskjemmet.

De Mænd og Qvinder, som vare fødte Kl. 12 (Midnat eller Middag), eller ved Dagens eller Nattens Frembrud, helst Søndag, vare „synske“, — det vil sige, de kunde see Spøgelse, Gjengangere, Underjordiske osv., samt see og tyde Varsler, som Ligskarer, Brudeskarer, Tegn for Ildebrand og Sygdomme, og af visse naturlige eller overnaturlige Lyd forudsige kommende, meest sørgelige Begivenheder. — Andre, som ikke vare fødte til de nævnte Tider, vare sjælden „synske“.

Borede man i Jorden eller i nogen Ting enten med Bore eller Andet, eller Een dreiede sig rundt paa Hælen, da maatte man dreie Tingen ligesaa mange Gange tilbage, som skeet var fremad, og spyttede paa Stedet eller Tingen, samt slaae Kors derover, inden man forlod det; i andet Fald fik Menneske eller Dyr, som muligt kom derover, et „Naversborehul“ i Fod eller andetsteds, som var meget vanskeligt at læge. — Naar man feiede paa Stuegulvet eller andetsteds, hvilket almindelig skete rundt fra alle Sider, saa at Feieskarnet eller Opfeiningen samledes i en Kunddeel paa Midten, maatte nøie iagttages, naar Alt var opsamlet, at der med Kosten sloges Kors over Stedet og spyttedes derpaa; thi ellers var en saadan rund Figur i mange Henseender meget farlig at gaae over, især for Frugtsommelige, eller, om det var udenfor Stuen, ogsaa for drægtige Dyr. — Ingen maatte hugge med Øxe eller skjære med Saug paa et Dørtrin (Dørtærskel) og forlade Stedet uden at spyttede og

korse derover; thi gik en Frugtsommelig derover, fik Fosteret Hare- eller Save-Skaar i Munden; gik hun over henkastede Fiskeskjæl, Blod eller Indvolde af slagtede Dyr eller Fugle uden at spytte og korse, fik Fosteret ligeledes Mærker deraf. — Kastede Nogen Noget til eller paa en Frugtsommelig, aftignedes den kastede Ting paa Fosteret, medmindre der strax korsedes 3 Gange over det ramte Sted og spyttedes paa Tingen. Hvis Nogen spændte med Armene eller favnede i en aaben Dør, eller feiede over Dørtrinnet og en frugtsommelig Qvinde strax efter gik derigjennem, stod hun stor Fare for at „fare ilde“ (abortere); men herimod anvendtes almindelig et simpelt, men temmelig sikkert Præservativ, det nemlig, at i nederste Rand af Chemisen var en Split paa næsten en Tommes Længde; dette havde en heldig Modvirkning, og den betydningsfulde Runding var tilige derved afbrudt. Satte man et Vognhjul fra sig i Gaarden, maatte der altid stikkes et Stykke Træ eller større Pind i Naveret; thi, hvis dette ikke „observeredes“, og en Ko eller andet drægtigt Dyr kom og „døned“ dertil (stak Snuden til det aabne, tomme Nav), dannedes en „Hjultude“ for Fosteret, saa det ikke kunde fødes. — En bortkastet Træskoe-Fletning, der ikke var opløst og spyttet paa, havde samme Virkning, idet der da dannedes en uigjennemtrængelig Fletning for Fosteret i Dyrets Fødselsdele.

Vilde Koen ikke blive med Kalv, kunde den, som holdt hende, medens Tyren bedækkede, kaste sin Foldekniv under hende, — eller, naar man trak Koen i Stalden efter Bedækningen, lægge et opløst Kornbaand halvdeelsviis ved hver Side af Døren, og, saasnart Koen var gaaet ind, igjen knytte Baandet, — saa blev hun med Kalv. — Men efter et Par Maaneders Forløb maatte Kniven lukkes op eller Baandknudden opløses; thi ellers kunde Koen ikke senere føde. — Med dette og meget Andet var en Tankeforbindelse om „Løsen og Binden“.

Var en Mand forelsket i en Qvinde, og hun ikke vilde begunstige ham, behøvede han blot at lægge en Hugorme-Braad under sin Tunge og da give hende et Kys, saa elskede hun ham strax; eller han lagde et Bakkelsebrød eller en Frugt paa sit venstre Bryst, saa at det blev svedt, og fik hende til at spise det, — saa var hun ogsaa færdig; — eller man tog en levende, gul Frø, befæstede den i en My-

retue og lod Myrerne pille den af. Af Beenraden udtog man Kravebenet, der ligner en Krog, og med den spidse Ende af samme gav Elskeren et lidet Ryk i den Elskedes Hals-tørklæde, og strax var hun forlibt i ham; blev han kjed af hende, behøvede han blot med den tykkere Ende af samme Been at give hende et lidet Stød, saa var hendes Forlibelse forbi. Naturligviis kunde Qvinden øve de samme Kunster mod Manden. — (Et saadant Been kaldtes en „Gillekrog“, og ved dens Benyttelse brugtes Ordene: „min Gillekrog kaster a i Dæ, for at Do skal hold' ad mæ“; eller: „med min Gillekrog a støder Dæ, for Do skal blyv' ryvgal paa mæ.“) —

I „Modсот“, en Sygdom, der yttrede sig med Mathed, Ulyst til Mad og deraf følgende Afkræftelse, maales Patientten med en Traad baade i Høide, fra Taaspidsen til Issen, og Favn, fra den høire Langefingers Spids til Venstre, og Traaden sammenlagdes regelmæssig over Patientens Bryst; derpaa klippedes et Stykke af høire Storetaas- og Lange-fingers-Negl, samt en Lok Haar paa Issen, og disse Dele til-ligemed Traaden lagdes i et trekantet Stykke Papiir, beskrevet med visse underlige Bogstaver og Tegn, og opbrændtes. Alt udførtes stiltiende.

I Koldfeber gik Patienten en Torsdag Aften efter Solens Nedgang stiltiende til et Hyldetræ og gravede ned ved Roden af samme, hvorfra den optog 3 Haandfulde Muld, som lagdes i et Stykke Linned paa Brystet indtil næste Aften ved samme Tid. Patienten lagde da Jorden paa sit Sted igjen med de Ord: „Hyld, Du bold! der har Du Din sorte Muld, og saa den Kold“. Nu forlod Feberen Patienten og gik over i Træet, som man ofte længe efter til sine Tider kunde see ryste af Feber.

Et almindeligt Huusraad for Førkjølelse var en Spise-skeefuld stødt Peber i en $\frac{1}{2}$ Pægl Brændeviin indtaget om Aftenen, naar man gik tilsengs. — For Tandpine stangedes Tænderne med et nyt Søm, som derefter stiltiende sloges i en Stolpe, hvortil den Lidende ikke meer maatte komme; eller ogsaa „den Kløge“ maatte „skrive for Tænderne“ visse cabalisticke Tegn paa et trekantet Stykke Papir, og derefter brænde det.

For Natild, en pletviis, rødlig Udslæt paa Huden, skulde man med Fyrstaal og Steen slaae Ild derover eller drage et

Stykke Sølvtoi 3 Gange frem og tilbage derover; men Sølvtoiet maatte være arvet i 3die Led.

Naar Børnene i 7—8 Aars Alderen skiftede Tænder, maatte disse ikke bortkastes, uden at dette skete paa et Sted, hvor Musene kom, og med de Ord: „Muus! Muus! giv mig en Guldtand for en Beentand“, gjentaget 3 Gange; thi ellers voxede ikke nye og gode Tænder frem igjen.

For Ryg- og Lænde-Smerter skulde den Lidende lægge sig paa Jorden paa Maven og en Anden træde den med høire Fod paa Lænderne. Denne Anden maatte være en Kvinde med et sjældent Navn, der havde født Tvillinger. Ved Udførelse af Turen maatte den Lidende spørge: „Hvorfor træder Du mig?“ — hvortil Doctorsken svarede: „Jeg træder Dig, fordi jeg har det Fortrin fremfor Dig, at jeg har baaret 3 Tunger, 3 Hjerter og 3 Lænder under een Hue“. Dermed var Curen udført, og den Syge kom sig snart. — Meddeleren kjendte en Kone, der hed Sinned (Signe) og havde født Tvillinger; hun var i mange Aar en viid Omegns Lænde-Doctorske.

For Forvridning, Stuvning, Blødning, Edder, Tandpine, Smerter i et Lem osv., skulde „tages over det“ ∴ Hænderne gribe derom under Signen, hvortil benyttedes de saakaldte „Apostelbønner“, hvilke brugtes for Mennesker og Dyr iflæng.

Eksempler paa Signe-Formularer. For Forvridning: „Jesus ned ad Bjerget red, sin Firefoles Fod han vred; saa satte han sig af og gav sig til at signe: Been i Been, Kjød i Kjød, Sener i Sener og Led i Lave. Du skal ikke svie, Du skal ikke hærpe, Du skal ikke hovne, Du skal ikke værke; i Navn G. F., G. S. og den H. A., Amen.“ Derefter „Fadervor“ og Korsets Betegnelse over det lidende Lem.

For Hugorme-Slag (Bid). „Jeg saae den Slange rend (rendte, løb) og slog igjennem Græsset det grønne; saasnart skal Du faae Bedring og Bod, som jeg ta'er min høire Haand til Jord, og han skal blive forbandet, og det skal koste ham hans Liv; i Navn G. F., G. S. og G. den H. A. Amen.“

Den første Kjærv, der om Høsten bragtes i Laden, blev ogsaa indviet med en „Apostelbøn“, saa at „Utøiet“ ∴ Muus og Rotter, ikke fik Lov til at røre mere af Kornet end den anviste Kjærv; men denne blev da ogsaa ganske fortæret.

Var Kjærnen forgjort, saa der ikke kunde faaes Smør,

skares et Kors i Enden af Staven, eller en Rønnespaan anbragtes deri, eller ogsaa et „Hexepulver“ hængtes i en Traad inden i Kjøernen.

Blev Noget „borte“, saa maatte først „Sold og Sax gaae“, og hvis dette ikke hjalp, søgtes til den, der kunde „vise igjen“; og han viste da i Vand, hvor det Savnede var, eller, om det var stjaalet, hvem Tyven var. — Var man ikke tilfreds hermed, maatte der „slaaes et Øie ud“ paa Tyven, eller denne ved kraftige Besværgelser tvinges til at bringe det Stjaalne tilbage, som vel næppe altid lykkedes.

At vise igjen: „Lucifær og Beelsebub, samt alle Helvedes Magter, befaler jeg at bringe Tyven med det Stjaalne tilstede inden den eller den Tid til det Sted, hvor det er taget, i Kraft af den Magt, den Allershøieste har over alle Aander; i Navn G. F., G. S. og G. den H. A., Amen.“

Hvis ikke det forønskede Resultat af „Hexemesterens“ Experimenter opnaaedes, var dette naturligviis ikke dennes Skyld; men der maatte da være begaaet en eller anden Feil i hvad Vedkommende selv havde at iagttage.

At „slaae et Øie ud“ gik omtrent saaledes til: et lidet Kobbersøm blev lagt under Alterklædet og messet over 3 Gange; derpaa skrev „Hexemesteren“ paa et Bord en liden Kreds, der forestillede et Øie, og omgav den med cabalistiske Figurer og Tegn, hvorpaa han under Besværgelser baade i Guds og Djævlens Navn satte Sømmet i Midten af Kredsen og slog derpaa med en Hammer; ved det tredie Slag blev Sømmet borte og sad da i Øiet paa Tyven. Opdagede man siden i Byen eller Egnen, at Een havde faaet Skade paa et Øie, ja saa var denne jo Tyven, som her var ramt.

Hvis „Lygtemanden“ om Aftenen vilde forvilde en Vandrende, behøvede man blot at vende et Klædningsstykke „aved“, d: vende Indresiden ud af sin Hue, Vante, Forklæde o. A., eller „slaae Ild“ i sin Fyrtønde; thi saa flygtede han strax. — Vilde „gl. Mester Erik“ eller et andet Spøgelse, (som oftest i Skikkelse af en stor, sort Hund) i Mørke op at kjøre med Nogen, hvilket mærkedes derpaa, at Vognen blev Hestene for tung at trække, saa maatte Kudskene staae af og stikke sin Kniv i Enden af Stjerten; men var der en „klog Mand“ paa Vognen, da kunde han staae af og tage et Baghjul ud og lægge i Vognen, og saa maatte den ubudne

Passageer bære Vognarmen, om man end kjørte nok saa rask, indtil man kom til Veisende.

Døde en Kone i Barnsnød uden at blive „forløst“, da maatte det nøie iagttages, at hende blev medgivet i Kisten alt, hvad der hørte til et nyfødt Barns Beklædning og Beqvemmelighed, og derforuden Sax, Synaal, Traad, Fingerbøl osv.; thi hvis nogen Ting manglede hende, maatte hun hjem at hente hver enkelt Ting. — Den almindelige Mening var, at hun skulde „forløses“ (føde) oven Graven, uagtet Moder og Foster naturligviis vare døde i Forveien.

Naar en Syg laae for Døden, og det varede forlænge, inden Opløsningen kom, maatte Sengen undersøges, om der mueligt var Hønsesjjer i Puder eller Dynen; thi paa saadanne kunde den Døende ikke hensove. Hjalp slig Undersøgelse ikke, maatte Djævlens eller onde Menneskers være Skyld i at Skilsmissen ikke kunde foregaae, og Hovedpuden blev da taget bort, og den Døende udstrakt paa et fladt Leie, hvorunder blev røget med stærkt dunstende Urter, som Malurt, Graaboune, Enebær osv., eller et Hexepulver blev kastet paa Gløderne, i hvilken Atmosfære den Døende snart endte.

For at den Afdøde ikke skulde „gaae igjen“, blev som oftest en Væg slaet ud og Kisten med Liget bragt ud af Huset derigjennem; denne maatte da tilmures igjen, inden Liigfølget kom fra Kirke, for at den Afdøde ikke skulde finde ind i Huset. Somme Tider blev ligesom tilfældig en Slat skiden Vand kastet ud af Døren, efterat Liget var baa-ret ud. Hvis den Afdøde, trods anvendte Præservativer, foruroligede de Efterlevende i Hjemmet, maatte en dristig Person spørge Gjenfærdet om, hvad det gik efter, og da, om muligt, opfylde Forlangendet; i andet Fald maatte søges til en „Klog“, der kunde mane Gjengangeren, for at man kunde faae Ro i Huset.

Sad Kragen paa Kirken og „galpede“, kom strax Liig fra den Kant, den vendte imod. Naar Hunden tudede, blev der snart Liig fra den Kant eller det Huus, som den vendte sig imod. For at vide, om en Syg skulde døe, tog man et Stykke Kjød og strøg under den Syges Fodsaal og gav Hunden det; vilde den ikke æde det, var den Syges Død vis, og der var da intet at gjøre for dens Helbredelse. — Ved en Gravs Tilkastelse bemærkedes, at hvis Jorden fyldte meget, saa Gravhøien blev stor, kom der snart Liig igjen og

omvendt. Redskaberne, hvormed Graven tilkastedes, bleve af Ligbærerne, som tilkastede den, lagte korsviis ovenpaa Graven, og eftersom der øverst blev lagt en Spade, blev det næste en Mand; var det sidst henlagte Redskab en Skovl, blev det næste Liig en Qvinde.

Havde Nogen Kønner, Vorter eller Udvæxter nogetsteds paa Legemet, gik man til Graven om Aftenen før en Begravelse og tog et Dødningeben, hvormed stiltiende strøges 3 Gange over Hævelserne, og Benet kastedes i Graven; eller naar man i det Øieblik, Een fortalte et Dødsfald, kunde udbrude: „saa er min Kønne, Vorte osv. ogsaa død“, saa forsvandt deslige Hævelser eller Udvæxter strax. At gaae stiltiende til et Liig og tage dets Haand og dermed stryge over saadanne Udvæxter havde samme helbredende Virkninger, ogsaa for Ringorme.

Mod mange Slags Uheld, Skade og Fortrædelighed bares som oftest særligt beskyttende Amuletter: et Fiirkløver, en Bynke, en Hugorme-Braad eller en trekantet, med cabalistiske Figurer og Tegn beskreven Seddel; mod Hoved- og Tandpine: et Stykke Pandeskal af en Afdød, en Dødningetand eller Brudebenet af et Lam. For Held og Lykke i Huset sattes en funden Hestesko over eller under Døren og flere Steder; i Stalden nedgroves en Ræv osv.

Mange Ting, Omstændigheder og tilfældige Begivenheder vare saaledes farlige og maatte undgaaes, eller disses uheldbringende Følger forebygges. Saaledes maatte man om Foraaret særdeles vogte sig for at blive „gjækket“ af Kucken, det vil sige første Gang høre ham „fastende“; thi dette var et meget farligt Varsel og kunde have slemme Følger, især for unge Piger. Skulde et „Uheld“ ramme en Pige, var det jo Kukkens Skyld og kunde ikke undgaaes, naar han havde „gjækket“ hende. Heldigt var det om Foraaret første Gang at see „Ploven drive, Viben flyve, Storken staae og Harven gaae“; det Modsatte havde Uheld til Følge: stod Ploven, Harven eller Viben, betød det Død, Sygdom, Uheld i Forretninger osv.; hvis Viben skreg, fik man Sorg eller Trætte; fløi Storken, skulde man flytte, og hvis den fløi til Kirken, var Døden vis; knebrede den, betød det Klammeri eller for Fruentimmer, at de vilde komme til at slaae meget Kjøkkentøi itu, Alt i Aarets Løb. Man maatte helst ingen- sinde gaae „fastende“ ud, ikke tage Noget op, som laae paa

Jorden og enten var henlagt eller tabt, uden at spytte og korse; thi Tingen kunde let være forhexet, og under alle Omstændigheder var det særdeles raadeligt altid at bære et eller andet Præservativ hos sig.

Disse Antydninger af den ældre Folketro, der forresten kunne udføres i det Uendelige, være nok, da samme efterhaanden er tildeels forsvunden, eller i det Mindste saare sjælden viser sig aabenbart, hvorimod man nu almindelig i Sygdoms Tilfælde raadspørger Læge og meget sjælden hører tale om „Haanning Maren“, Konen med den „blaa Haand“ eller „H—s Sukkerpiller“.

I Fortiden, for en Menneskealder og mere og mindre siden, var der umiskjendelig mere eenfoldig Christentro tilstede, der, omendskjønt ikke fri for Overtro, gav sig tilkjende i Menighedslivet ved stadigere Kirkegang, almindeligere Huusandagt og større Tarvelighed osv. Efter en vis Stilstand kom Secteervæsenet, der frembragte et Røre uden dog i Virkeligheden her at forstyrre ret Mange, hvorimod det unægtelig vakte Flere til dybere Betragtning af det Religiøse, der mueligt erstatter Noget af, hvad der synes nu at mangle i den ældre Eenfold. Derimod tør det ikke nægtes, at enkelte Vrangsider af den større Frihed, trods dens mange Goder, vise sig i Forstyrrelse af det ældre patriarkalske Huusliv, hvor Tyendet ikke sjælden blev halve og hele Snese Aar paa Sted og betragtedes som Lemmer af Familien, istedetfor at de nu sjælden tjene mere end $\frac{1}{2}$ eller 1 Aar, i en svagere Moralitet, da der før var Aar, hvor der ikke fødtes eet uægte Barn i Sognet, medens disse nu kunne stige til 32 à 42 $\frac{1}{8}$ %, hvorved Fattigvæsenet desuden yderligere belemres.